

ПРИРОДНІ РЕСУРСИ ГУСЯТИНСЬКО-САТАНІВСЬКОГО РЕКРЕАЦІЙНОГО РАЙОНУ ТА ЇХ ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА ДЛЯ ПОТРЕБ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОЇ РЕКРЕАЦІЇ

ГОРУН М., ФАЙFUРА В.

Західноукраїнський національний університет

У статті розглянуті екологічні аспекти використання ландшафтних, кліматичних, водних, геоморфологічних та інших видів природних ресурсів Гусятинсько-Сатанівського рекреаційного району для потреб формування, функціонування та розвитку лікувально-оздоровчого туризму; визначено основні екологічні загрози та небезпеки.

Ключові слова: *природні ресурси, рекреаційний район, санаторно-курортне лікування, лікувально-оздоровча рекреація, територіальні рекреаційні системи.*

Актуальність теми. Туристично-рекреаційні заклади (санаторії, профілакторії, кемпінги, будинки відпочинку, готельно-ресторанні комплекси та ін.) здатні негативно впливати на навколишнє природне середовище. За оцінками міжнародних експертів (UNWTO), частка туристичної діяльності у руйнуванні природних екосистем складає 5-7% [4].

Санаторно-курортне лікування сьогодні стає досить популярним способом відпочинку і відновлення здоров'я людей, а території, де знаходяться відповідні заклади – інтенсивно використовуються. Відповідно, зі зростанням обсягів надання санаторно-курортних послуг, розширенням туристичної інфраструктури, екологічний стан територій, що спеціалізуються на лікувально-оздоровчому туризмі в зв'язку з їх рекреаційним використанням може досягти небезпечної позначки. Хоча, сприятливий екологічний стан курортних дестинацій є одним із найважливіших чинників розвитку туризму. Зрозуміло, що організація туристичної діяльності у межах санаторно-курортних територій має відбуватись на позиціях раціонального природокористування. Тому, актуальними на сьогодні є наукові дослідження, що стосуються вивчення екологічних аспектів формування та сталості розвитку існуючих рекреаційних районів.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Питанню дослідження впливу екологічних факторів на розвиток санаторно-курортних комплексів та туристично-рекреаційних дестинацій приділено багато уваги у працях Мироненка Н., Твердохлебова О., Івануніка В., Коробейникової Я., Грабчак Н. та ін. Однак, стан вивчення цього впливу на формування територіально-рекреаційних систем лікувального типу є достатнім.

Метою даного дослідження є визначення впливу використання природних ресурсів на формування, функціонування та розвиток санаторно-курортних територій.

Виклад основного матеріалу. До природних умов формування ТРС Гусятинсько-Сатанівського рекреаційного району відносяться ландшафтні, водні, геоморфологічні, кліматичні та ін.

Основний мінерально-сировинний ресурс, що визначає курортний напрямок розвитку району – мінеральні води. Вони сформувалися переважно у вапняках та піщано-суглинкових породах на глибині 240 – 250 м. Переважна більшість родовищ зосереджена у басейні р. Збруч, поблизу селищ Гусятин та Сатанів. Всі родовища мають слабомінералізовану воду 0,7 – 0,9 г/л, з рН 6,9 – 7,4 з домішками органічних речовин. Вода більшості джерел залягає у водоносних горизонтах, верхній з яких знаходиться близько 40 – 75 м від поверхні. Вода розора, без запаху і смаку, має температуру 11 – 11,5°C, використовується для пиття, а також для розливання у тару. Дебіт свердловин змінюється від 40 м³/добу (північно-західна околиця смт Гусятин) до 335,6 м³/добу (плавні річки Збруч поблизу с. Кринцилів), становлячи загалом близько 1220 м³/добу.

Мінеральні води району дослідження переважно двох типів «Збручанська» та «Новозбручанська», вони придатні для лікування органів травлення, нирок, хвороб обміну речовин. За нашими підрахунками, проведеними за формулою, природний потенціал мінеральних вод району встановлено у розмірі 4700 тис. осіб на рік (для порівняння – на курорті Трускавець з подібною мінеральною водою – понад 3600 тис. осіб на рік) [2].

Найбільшими родовищами мінеральних вод є родовища смт Гусятин та Сатанів.

У межах селища Гусятин детально розвідано Новозбручанське родовище мінеральних вод, призначених для діючого санаторію «Збруч», розташованого в межах селища.

Родовище представлене двома типами вод:

• слабомінералізовані силурійські гідрокарбонатно-кальцієво-магнієві та натрієво-магнієві, натрієво-кальцієві води з мінералізацією 0,5-1,1 ц/л і підвищеним (до 12мг/л) вмістом органічних речовин, що зумовлюють специфіку даних вод як аналогу збручанської води «Нафтуся»; води холодні ($T^{\circ}=12-14^{\circ}\text{C}$) з нейтральною або слаболужною реакцією ($\text{pH}=7,0-7,6$); можуть застосовуватись при лікуванні урологічної системи і при супутніх порушеннях водно-сольового обміну;

• мінеральні води верхньопротерозойські хлоридно-натрієво-кальцієві з високою мінералізацією(20-30 мг/л) і підвищеним вмістом бромиду(17-133 мг/л) типу «Друскінінкай», холодні з нейтральною або слаболужною реакцією ($\text{pH}=6,8-7,3$); рекомендуються для зовнішнього застосування без розведення при лікуванні захворювань органів руху, периферійної нервової системи, деяких серцево-судинних захворювань.

Експлуатаційні запаси мінеральних вод Ново-Збручанського родовища затверджені станом на 01.09.85 р. для бальнеологічних цілей на необмежений термін експлуатації при добовому водовідборі їх у такій кількості:

- слабомінералізовані типу «Нафтуся» по кат. А=40 м³/добу;
- хлоридно-натрієві високої мінералізації типу «Друскінінкай» по кат. В=112 м³/добу.

Вода «Збручанська» є основним багатством Сатанова та його околиць. Ця мінеральна вода покращує жовчовиділення, шлункову та панкреатичну секреції, нормалізує рівень цукру в крові, покращує кровообіг кісткового мозку, що сприяє виведенню радіонуклідів, має сечогінну, протизапальну та протимікробну дію, поліпшує обмін речовин. Комплексно впливає на поліпшення роботи печінки, нирок та інших органів і систем. Це слабомінералізована (0,9 г/л) гідрокарбонатна кальцієво-магнієво-натрієва вода з органічними речовинами [1].

Іншим не менш важливим ресурсом для розвитку лікувально-оздоровчої рекреації є врахування потенційної місткості території. Вона формується іншими природними умовами, екологічним станом місцевості.

Рельєф території хвилястий, розчленований річковими долинами, ярами, балками. Абсолютні висоти території коливаються в межах 230 - 280 м. при загальному нахилі поверхні в напрямку до річок.

Переважно більшість території, що досліджується, займає Товтровий масив, що є унікальним феноменом природи у вигляді денудаційної височини з викопними формами рельєфу. На них формуються унікальні ландшафти, що є об'єктами різноманітних видів рекреації, передусім пізнавальної.

У складі Товтрового масиву [3] виділяють комплекси плосковерхих масивів Головного товтрового пасма. Це пасмо піднімається над навколишньою рівниною на висоту 50-60 м. Його осьова лінія проходить через такі населені пункти: Сатанів – Іванківці – Кутківці – Вишнівчик – Карачківці. Головне пасмо характеризується найбільшими висотами і практично цілісним простяганням. Цілісність території порушується лише долиною річки Збруч. В місцях прориву через Товтри вона утворює глибокі, скелясті і надзвичайно мальовничі урочища. Головне пасмо – плоско-випукле, в ширину сягає 100-300 м, з досить крутими, скелястими схилами. На поверхні масиву часто зустрічаються карстові форми рельєфу (озерні улоговини, печери) та хаотично нагромадженні великі і дрібні уламки скель. Саме ця частина досліджуваної ділянки, вкрита широколистяними лісами з багатим рослинним світом (дуб звичайний і скелястий, бук лісовий, граб, липа серцелиста і широколиста, берест, береза, вишня степова та ін.). Товтрову гряду, що знаходиться у межах Тернопільської області у народі називають Медоборами. Мальовничі ландшафти товтрових пагорбів є унікальними туристичними ресурсами, які зацікавлюють науковців, мандрівників, є основою розвитку пізнавального, спортивного та інших видів туризму.

У регіоні для рекреаційно-туристичної діяльності сприятливими є і кліматичні ресурси. Клімат рекреаційного району помірно-континентальний з нетривалою і нехолодною зимою та нежарким літом. Переважна частина року має температурний режим, сприятливий для відпочинку та оздоровлення людей.

Характеристика окремих кліматичних показників розроблена на основі довготривалих спостережень на метеостанції Чортків, що розташована за 60 км на захід від смт Гусятин. Вони такі:

Середньорічна температура повітря	7,3°С
Абсолютний максимум	39°С
Абсолютний мінімум повітря	мінус 32°С
Заморозки: перший	3 жовтня
останній	19 квітня
Тривалість безморозного періоду	166 днів

Розрахункова температура:	
• найхолоднішої 5-денки	мінус 20°C
• зимової вентиляційної	мінус 8,7°C
Опалювальний період	
• тривалість	185 днів
• середня температура	мінус 0,3°C
Вологість повітря	78%
Кількість опадів	561 см
Добовий максимум опадів	92 см
Стійкий сніговий покрив:	
• утворення	1 січня
• руйнування	5 березня
Висота снігового покриву	близько 19 см
Кількість днів з сніговим покривом	близько 81
Переважаючі напрямки вітрів і їх повторюваність	
• Пн-Зх	35,8%
• Пд-Сх	24,1%
Кількість днів з сильним вітром (15 м/с)	26
Кількість днів з туманом	47
Кількість днів із заметіллю	11
Кількість днів з грозами	31

Із цих даних видно, що у Гусятинсько-Сатанівському рекреаційному районі дуже мало днів з несприятливим температурним режимом та іншими несприятливими кліматичними явищами, що позитивно впливає на туристичний бізнес. Однак, клімат не є додатковим рекреаційним ресурсом, бо він не дуже відрізняється від навколишньої місцевості. Тому кліматолікування у районі можливе тільки як допоміжна послуга в інших видах рекреаційної діяльності.

Район, що вивчається, має значні водні ресурси, що сприяє розвитку рекреаційної діяльності щодо забезпечення прісною водою і спортивного (водного) туризму. Територію району перетинає і дренує річка Збруч, а також струмки, що в неї впадають. Русло річки має площу 25-30 м, глибина змінюється від 0,2 до 2 м, швидкість течії 0,01 м/с. Заплава річки в південній частині вона розширена до 50 м. Долина річки каньйоноподібна з висотою схилів до 100 м. Рівневий режим річки характеризується чітко вираженою весняною (талі води) повінню, а також можливими літніми дощовими повенями з невеликим рівнем і тривалістю, що спостерігається впродовж року, але частіше у травні-липні. Найвищий рівень води становить 23,0 м. Глибина ріки, режим роблять її придатною до організації на ній сплавів.

Розвиток лікувально-оздоровчої рекреації знаходиться під впливом природних і антропогенних чинників, що обумовлюють стан довкілля. Територія Гусятинсько-Сатанівського рекреаційного району відноситься, за екологічною оцінкою, до умовно сприятливих. На території району найнижчі показники забруднення повітря серед районів Тернопільської та Хмельницької областей, однак тут внаслідок значних скидів забруднених вод з м. Хоросткова та високих обсягів використання міндобриг та отрутохімікатів агропідприємствами спостерігається значне забруднення води у річці Збруч від впадіння у неї р. Тайна до гирла, а також від м. Копичинці до впадіння у р. Дністер. Акумуляції забруднюючих речовин на території містечок рекреаційного району сприяє наявність сміттєзвалищ поблизу них. Як наслідок, формуються джерела концентрації шкідливих речовин, що дещо ускладнюють екологічну ситуацію.

Незважаючи на наявність очисних споруд, посилюють свій негативний вплив на довкілля промислові підприємства, що є на території району, передусім, ТДВ "Сатанівський консервний завод", ТОВ «Городоцький консервний комбінат», МПД ДП «Укрспирт» (м. Хоростків), ТОВ «Самолусківський крохмальний завод», ПП «Шик» (виробництво меблів), Чемеровецький солодовий завод ПрАТ «Оболонь» та ін.

Територія характеризується дуже несприятливими умовами розсіювання промислових викидів, оскільки має високий природний потенціал забруднення атмосфери. Розміщення об'єктів з шкідливими викидами в атмосферу в таких умовах не рекомендується, а з урахуванням того, що згідно з «Положенням про курорт» розвиток наявних та розміщення нових підприємств, які не пов'язані із розвитком курорту, не бажане.

Територія району має інженерно-геологічні умови підвищеної складності. Складність геоструктурної та геолого-літологічної будови обумовила наявність несприятливих фізико-географічних процесів, а саме:

- розвиток та можливу активізацію карсту під впливом будівництва великих господарських об'єктів;
- розвиток водної ерозії;
- затоплення повеневими водами прибережних територій річок.

Висновки. Недотримання науково-обґрунтованих нормативів раціонального природокористування спричинило до появи відповідних екологічних проблем у Гусятинсько-Сатанівському рекреаційному районі. Зокрема, концентрація закладів відпочинку і оздоровлення на порівняно невеликих ділянках, відсутність або фізична і моральна застарілість очисних споруд для стічних вод, надмірна концентрація рекреантів на не облаштованих природних ділянках у вихідні дні та літній період спричиняють надмірне антропогенне навантаження на рекреаційні території [5, с. 275–277]. Але загалом екологічна ситуація, що склалася у цьому рекреаційному районі, є сприятливою для лікувально-оздоровчої рекреації за умови врахування негативних моментів та їх усунення.

Література:

1. Генеральний план курорту Гусятин. URL: <http://www.husyatyn.te.ua>.
2. Гринюк О. Ю. Формування територіально-рекреаційних систем лікувального типу (на прикладі курорту Трускавець) : дис. Кан. географ. наук : 11.00.11 О.Ю. Гринюк К. 2007. 196 с.
3. НПП «Подільські товтри». URL: <http://www.npptovtry.org.ua>
4. Слі Б. Інтеграція у галузеву політику питань збереження біологічного та ландшафтного різноманіття: розвиток екологічного туризму в Україні. Збереження і моніторинг біологічного та ландшафтного різноманіття в Україні. К. 2000. с. 59-67
5. Царик Л. П., Царик П.Л., Вовк М.Я. Про деякі проблеми рекреаційного природокористування. Туристичні ресурси як чинник розвитку території. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції-семінару. Тернопіль: Видавництво ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. 300 с.

Horun M., Faifura V. NATURAL RESOURCES OF THE GUSYATIN-SATANIV RECREATION AREA AND THEIR ECOLOGICAL ASSESSMENT FOR THE NEEDS OF TREATMENT AND HEALTH RECREATION

The ecological aspects of the use of landscape, climatic, water, geomorphological and other kinds of natural resources of the Gusyatin-Sataniv recreation area for the needs of the forming, functioning and development of health tourism are considered in the article; basic ecological threats and dangers are certain.

Key words: *natural resources, recreational area, sanatorium-spa treatment, treatment and health recreation, territorial recreational systems.*

УДК 911.3:31

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТУРІВ ВИХІДНОГО ДНЯ НА ПРИКЛАДІ ТУРУ «ПРИКАРПАТСЬКО-БУКОВИНСЬКИЙ КОЛОРИТ»

ПАРШИН Л.

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

В статті проаналізовано технологічні етапи формування культурно-пізнавального туру в межах Івано-Франківської та Чернівецької областей України з розрахунком вартості, програмним обслуговуванням та розробкою реклами.

Ключові слова: *тур, маршрут туру, програмне обслуговування, розробка турів.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сьогоднішній день туризм потребує інновацій в проведенні туристичних подорожей. Оскільки все навколо змінюється, осучаснюється, туристам потрібно пропонувати нові та унікальні туристичні продукти, які будуть заохочувати їх до подорожі. Швидкозмінні карантинні обмеження часто ставлять потенційного туриста на шлях вибору подорожей в межах країни, що спонукає туристичні фірми, які спеціалізуються на внутрішньому ринку розробляти